

Elevhälsoarbete

- att organisera för tillgängliga lärmiljöer
inom Vuxenutbildningen Stockholm

Stockholms
stad

Elevhälsoarbetet inom Vuxenutbildning Stockholm...

skapar en tillgänglig och likvärdig lärmiljö för alla elever	3
tar sin utgångspunkt i det relationella perspektivet	3
handlar om att bredda basen	4
utförs systematiskt	5

Ansvarsfördelning

Rektorns ansvar	6
Specialpedagogens roll och kompetens	7
Från riktlinje till praktik	9
Referenser	10

skapar en tillgänglig och likvärdig lärmiljö för **alla elever**

Syftet med följande beskrivning är att underlätta förståelsen för stadens riktning för elevhälsoarbetet och arbetet med att skapa tillgängliga lärmiljöer inom komvux. Dokumentet är tänkt att vara ett stöd för verksamheterna men ska samtidigt sättas i relation till skolornas lokala utvecklingsarbete då varje enhet har olika prioriterade områden med mål och syften för sin verksamhet.

Målgruppen för komvux är heterogen och eleverna har olika förutsättningar och mål med utbildningen. Utbildningen måste därför anpassas utifrån individens behov och förutsättningar och den kan variera både till längd och till innehåll. Vuxenutbildningen ska alltid möta varje elev utifrån elevens behov och förutsättningar. Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling. (Ur Lvux-12)

Grundprincipen för Vuxenutbildning Stockholm är att samtliga verksamheters lärmiljö är tillgänglig så att alla elever oavsett förmåga kan nå sin fulla potential. En tillgänglig lärmiljö på verksamhetsnivå minskar individuella behov av extra anpassningar.

tar sin utgångspunkt i det **relationella perspektivet**

Det relationella perspektivet är ett teoretiskt ramverk inom specialpedagogiken. Det betonar samspelet mellan individen och den omgivande pedagogiska, sociala och fysiska lärmiljön för att förstå och hantera svårigheter i lärande och utveckling.

Utifrån det relationella perspektivet söks orsaker till individers svårigheter i den omgivande lärmiljön istället för, som i det kategoriska perspektivet, hos den enskilda individen. Detsamma gäller för lösningarna. Det innebär att skolan ser över hur organisationen omkring eleven ser ut innan individriktade stödinsatser sätts in och att eleven görs delaktig i detta arbete. Det kan till exempel handla om att se över hur resurser fördelas, vilka pedagogiska metoder som används, hur den aktuella elevgruppen fungerar och hur elevens lärmiljöer är organiserade.

Förändringar i organisationen omkring eleven kan ibland vara tillräckligt för att skapa förutsättningar för utveckling.

Oavsett skolform är utgångspunkten för elevhälsoarbetet inom Vuxenutbildning Stockholm det relationella perspektivet.

Elevhälsoarbetet inom Vuxenutbildning Stockholm handlar om att **bredda basen**

Ambitionen för elevhälsoarbetet inom Vuxenutbildning Stockholm är att åstadkomma en förflyttning från det åtgärdande arbetet till det förebyggande och främjande.

En sådan förflyttning syftar till att bredda basen dvs att utveckla arbetet med ledning och stimulans.

En bred bas minskar behovet av extra anpassningar. Ju bättre den ordinarie undervisningen är anpassad för alla elever desto färre behöver särskilda insatser.

Typer av insatser

- **Åtgärdande arbete**—insatser görs när något inte längre fungerar.
- **Förebyggande arbete**—insatser görs för att förebygga svårigheter och åtgärdande insatser.
- **Främjande arbete**—fokuserar på faktorer som främjar lärande och utveckling och utvecklar insatser utifrån den kunskapen.

TOPP Få behov av individuella åtgärder vilket leder till mer tid för undervisning

MITTEN **Systematiskt arbete:** kartlägga, analysera, genomföra, följa upp

BAS **Förebyggande och främjande arbete**
Tillgängliga lärmiljöer för alla. Relationellt perspektiv där miljön anpassas och lektionsplanering görs utifrån behov hos olika individer

TOPP

Många individuella anpassningar krävs för att elever ska nå målen

MITTEN

Mer fokus på åtgärdande arbete

BAS

Begränsat förebyggande och främjande arbete
Bristande tillgänglighet i lärmiljön

utförs **systematiskt**

1. Kartlägga, analysera, genomföra och följa upp

Elevhälsoarbete handlar till stor del om att kartlägga befintliga lärmiljöer för att därigenom identifiera hinder för lärande samt analysera och komma fram till lämpliga insatser för att undanröja dessa hinder. Elevhälsoarbete innebär också att följa upp de insatser som gjorts och vid behov revidera dem. Det kan handla om att se över hur resurser fördelas, vilka pedagogiska metoder som används, hur de aktuella elevgrupperna fungerar och hur lärmiljöerna är organiserade.

Skolan ska till exempel regelbundet följa upp elevers kunskapsutveckling och progression i syfte att hitta och kunna stödja elever som har behov av extra anpassningar för att klara sina studier inom utsatt tid. Skolan ska också bedriva ett systematiskt arbete för att motverka avbrott. En tydlig struktur för elevhälsoarbetet underlättar detta.

Perspektiv och metod är desamma oavsett om det handlar om att kartlägga lärmiljön för alla elever eller kring en individ som riskerar att inte nå målen. Förändringar i organisationen omkring elever kan ofta vara tillräckligt för att skapa förutsättningar för lärande och utveckling.

2. Utveckla

Genom att systematiskt undersöka orsaken till de åtgärdande insatserna, dvs det arbete som görs när någonting inte fungerar, underlättas arbetet med att utveckla förebyggande insatser. Det åtgärdande arbetet kan alltså vara något att utgå ifrån för att åstadkomma förflyttningen mot ett förebyggande arbete. Utvecklandet av främjande insatser kräver samma systematik fast ett annat fokus. Istället för att ta avstamp i det som inte fungerar identifieras främjande faktorer dvs faktorer som kan främja elevers lärande och utveckling mot utbildningens mål.

3. Samverka

Elevhälsoarbetet inom Vuxenutbildning Stockholm tar stöd i Petri Partanens modell för ett lyckat elevhälsoarbete.

Tre viktiga faktorer som lyfts fram i denna modell är:

- Hela skolan-perspektivet Alla som arbetar på skolan ansvarar tillsammans för elevhälsoarbetet.
- Roller och ansvar Rektor har ett särskilt ansvar för att tydliggöra roller och ansvar samt att ge förutsättningar för elevhälsoarbetet. Specialpedagogens fördjupade kunskap inom detta område tas tillvara. Specialpedagogen ges ett tydligt mandat och en nyckelposition i utvecklandet av elevhälsoarbetet.
- Analyskompetens Att utveckla elevhälsoarbetet handlar om att gå från åtgärdande till förebyggande och främjande arbete. För att kunna åstadkomma detta krävs underlag att utgå ifrån som kan ligga till grund för analys. Analyskompetensen är en förutsättning för att kunna åstadkomma en förflyttning mot en mer förebyggande och främjande skola för alla elever.

Rektor ansvarar för elevhälsoarbetet

genom att organisera för tillgängliga lärmiljöer

Syftet med följande beskrivning är att underlätta förståelsen för rektors ansvar för elevhälsoarbetet på våra skolor och enheter inom Vuxenutbildning Stockholm.

Organisera för elevhälsoarbetet och tillgängliga lärmiljöer

Rektor ansvarar för att det på enheten bedrivs ett systematiskt elevhälsoarbete med att utveckla det åtgärdande, förebyggande och främjande arbetet kring alla elevers lärande och utveckling utifrån ett relationellt perspektiv.

Rektor ansvarar för att möjliggöra och följa upp att lärare anpassar undervisningens upplägg, innehåll och arbetsformer efter elevers skiftande behov och förutsättningar.

Rektor ansvarar för att det finns rutiner, resurser och kompetens på skolan för att upptäcka, kartlägga, analysera och följa upp elevers behov av extra anpassningar.

Rektor ansvarar för att specialpedagogens fördjupade kunskap inom detta område tas tillvara genom att ge specialpedagogen förutsättningar och mandat att till exempel:

- identifiera, analysera och medverka i främjande och förebyggande arbete samt i arbetet med att undanröja hinder och svårigheter i olika lärmiljöer
- genomföra uppföljning och utvärdering samt leda utveckling av det pedagogiska arbetet med målet att kunna möta behoven hos alla elever.
- genomföra pedagogiska kartläggningar och analysera svårigheter på organisations-, grupp- och individnivå.

Rektor ansvarar för att specialpedagogens arbete tas om hand i det systematiska arbetet med att främja de mänskliga rättigheterna och motverka alla former av kränkande behandling och diskriminering.

inom Vuxenutbildning Stockholm

Syftet med följande beskrivning är att underlätta förståelsen för specialpedagogens roll inom komvux och värdet av att inta ett specialpedagogiskt förhållningssätt inom våra skolor och enheter.

Först redogörs för specialpedagogens roll och kompetens. Därefter följer en vägledning för hur avtalstexten för specialpedagog relaterar till den övergripande beskrivningen för professionen.

Specialpedagogen som nyckelfunktion på skolor och enheter inom Vuxenutbildning Stockholm

Inom Vuxenutbildning Stockholm är specialpedagogen en självklar samarbetspartner till rektor, enhetschefer, arbetslag, resursteam och andra stödfunktioner. Med sin fördjupade kunskap om elevhälsoarbete på organisations- grupp och individnivå har specialpedagogen en nyckelfunktion i arbetet med att organisera för tillgängliga lärmiljöer. Därigenom bidrar specialpedagogen till främjandet av de mänskliga rättigheterna och motverkan mot alla former av kränkande behandling och diskriminering.

Specialpedagogens kompetens i enlighet med examensordningen för specialpedagog

Specialpedagogen kan:

- identifiera, analysera och medverka i förebyggande arbete och i arbetet med att undanröja hinder och svårigheter i olika lärmiljöer.
- genomföra uppföljning och utvärdering samt leda utveckling av det pedagogiska arbetet med målet att kunna möta behoven hos alla elever.
- genomföra pedagogiska utredningar* och analysera svårigheter på organisations-, grupp- och individnivå.
- tillämpa kunskaper om neuropsykiatriska svårigheter i olika lärmiljöer.
- vara en kvalificerad samtalspartner** och rådgivare i pedagogiska frågor för kollegor och andra berörda och därigenom stödja elever samt utveckla verksamhetens lärmiljöer.

ur högskoleförordningen för specialpedagogexamen

Specialpedagogens uppdragsbeskrivning enligt avtalens formuleringar och hur detta relaterar till specialpedagogens kompetens

Målet är att lärarna ska skapa tillgängliga lärmiljöer för alla elever och specialpedagogens roll är att stödja lärarna i deras arbete.

Specialpedagogen ska:

Finnas tillgänglig på varje skolenhet utifrån behov.

Relaterar till kompetensbeskrivningen genom att:

- specialpedagogen kan identifiera, analysera och medverka i förebyggande arbete och i arbetet med att undanröja hinder och svårigheter i olika lärmiljöer.
- specialpedagogen kan analysera svårigheter på organisations-, grupp- och individnivå.

Ta fram material och skapa strukturer/rutiner för lärarna kring hur de kan arbeta med elever som har behov av stöd samt tillgängliga lärmiljöer (fysisk, social, pedagogisk).

Relaterar till kompetensbeskrivningen genom att:

- specialpedagogen utgör en kvalificerad samtalspartner** och rådgivare i pedagogiska frågor för kollegor och andra berörda.
- specialpedagogen kan leda utveckling av det pedagogiska arbetet med målet att kunna möta behoven hos alla elever.
- Specialpedagogens innehar kunskaper om neuropsykiatriska svårigheter i olika lärmiljöer

Vara en tillgång till specialpedagogisk kompetens för lärarna genom till exempel utbildningsinsatser och omvärldsbevakning.

Relaterar till kompetensbeskrivningen genom att:

- specialpedagogen utgör en kvalificerad samtalspartner** och rådgivare i pedagogiska frågor för kollegor och andra berörda.
- specialpedagogen kan leda utveckling av det pedagogiska arbetet med målet att kunna möta behoven hos alla elever.

Skapa strukturer för att följa upp enskilda individärenden där lärarna har fått stöd med rekommendationer.

Relaterar till kompetensbeskrivningen genom att:

- specialpedagogen kan genomföra pedagogiska utredningar* och analysera svårigheter på organisations-, grupp- och individnivå.
- specialpedagogen kan genomföra uppföljning och utvärdering av det pedagogiska arbetet med målet att kunna möta behoven hos alla elever
- specialpedagogen innehar kunskaper om neuropsykiatriska svårigheter i olika lärmiljöer

Stödja lärarna med kunskap och hantering av olika lärverktyg.

Relaterar till kompetensbeskrivningen genom att:

- Specialpedagogen utgör kvalificerad samtalspartner** och rådgivare i pedagogiska frågor för kollegor och andra berörda.
- specialpedagogens innehar kunskaper om neuropsykiatriska svårigheter i olika lärmiljöer.

* Ersätts med kartläggningar inom komvux

** Kvalificerade samtal är en handledningsform som bidrar till att lärare får stöd i att hantera utmanande situationer och utveckla sin yrkesskicklighet. Genom dessa samtal kan specialpedagogen bidra till pedagogiska lösningar som åtgärddar och förebygger problem men även främjar lärande och hälsa för alla elever.

Från riktlinje till praktik – lokal tillämpning av specialpedagogens uppdrag

Förutsättningar och behov varierar mellan skolor inom komvux, både utifrån elevgrupp men även såväl skolformsdel som studieform. Detsamma gäller för enheter inom Vuxenutbildning Stockholm som arbetar med skolor eller elever men inte är en skola per se. Därför ska denna beskrivning av specialpedagogens roll, kompetens och uppdragsbeskrivning användas som ett underlag för dialog mellan rektor och specialpedagog i framtagandet av en professionsbeskrivning på varje enskild skola/enhet.

Referenser

Partanen, P. (2012). *Att utveckla elevhälsa*. Skolutvecklarna Sverige.

SFS 1993:100 *Högskoleförordning*

SFS 2010:800. *Skollag*

Skolverket/Partanen, P. (2019). *Hälsa för lärande – lärande för hälsa*. Forskning för skolan, Skolverket.

Skolverket. (2026-02-23) *Kompetensutveckling i specialpedagogiska arbetssätt*. Resultat av regeringsuppdrag Specialpedagogik för lärande. <https://www.skolverket.se/kompetensutveckling/kurser-och-utbildningar/sok-kurser-och-utbildningar/kompetensutveckling-i-specialpedagogiska-arbetssatt>

Skolverket. (2025) *Läroplan för vuxenutbildningen*. (SKOLFS 2012:101)

Skolverket. (2022) *Skolverkets allmänna råd om arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram* (SKOLFS 2022:334)

Skolverket. (2022) *Kommentarer till allmänna råd för arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*.

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2026-02-23) *Utveckla elevhälsoarbete*. <https://www.spsm.se/utveckla-elevhalsoarbete/>

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2024). *Tvärprofessionella insatser för inkluderande utbildning – ett stöd för beslutsfattare, lärare och personal att utveckla de tvärprofessionella insatserna inom eller utanför utbildningsväsendet*

Sveriges kommuner och regioner. (2017) *Olika är normen. Att skapa inkluderande lärmiljöer i skolan*.

Därutöver specialpedagogisk forskning, ett urval:

Aspelin, J. (2013). *Relationell specialpedagogik – i teori och praktik*. Kristianstad University Press.

Emanuelsson, I.; Persson, B. & Rosenqvist, J. (2001). *Forskning inom det specialpedagogiska området – en kunskapsöversikt*. Statens skolverk.

Nilholm, C. (2019). *En inkluderande skola. Möjligheter, hinder och dilemman*. Studentlitteratur.

Persson, B. (2019). *Elevers olikheter: och specialpedagogisk kunskap*. Liber

Skidmore, D. (2004). *Inclusion: The Dynamic of School Development*. Open University Press.

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2018) *Elevhälsoarbete under utveckling – en antologi*. FoU skriftserie nr 8.

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2020) *Samordning för ett hållbart elevhälsoarbete*. FoU skriftserie nr 10.

Tetler, S. (2016). *Inkludering är ett gemensamt ansvar*. Ifous (2026-02-23) <https://ifous.se/inkludering-ar-ett-gemensamt-ansvar/>